

Markéta Bočková
Ivana Mazourová
Marcela Kafková
Veronika Lopourová
Markéta Žampachová

Draft kvalitativního výzkumu nezaměstnaných

„Jak se žije lidem na podpoře?“

Anotace

Kvalitativní výzkum se bude snažit nastínit situaci nezaměstnaných absolventů v České republice, zejména to, jak tito mladí lidé bez práce vnímají sami sebe a své postavení v celé společnosti. Pozornost bude věnována zejména psychologickým, sociálním a ekonomickým konsekvencím nezaměstnanosti. Bude zjišťováno, zda-li se spolu s rolí nezaměstnaného změnilo i jedincovo chápání sebe sama, došlo-li ke změnám v sociálních sítích nezaměstnaného, změnila-li se ekonomická situace jedince a jakých strategií využívá nezaměstnaný při hledání práce.

Kontext problému

Podle B. Buchtové (2002) jsou nezaměstnaností nejvíce ohroženi mladí lidé, ženy s malými dětmi, zdravotně postižení občané, starší lidé, lidé s nízkým vzděláním, romské etnikum a přicházející imigranti.¹

Náš výzkum bude soustředěn na zkoumání životních situací mladých absolventů středních a vysokých škol, kteří po ukončení školy nenalezli práci a v současné době jsou nezaměstnaní.

Čerství absolventi nejvíce naráží u potenciálního zaměstnavatele na požadavek praxe v oboru, ta je však u nich většinou žádná nebo jen velmi malá. Dostávají se tak do bludného kruhu – díky tomu, že nemají práci, nemají také žádnou praxi a nedostatek praxe je příčinou toho, že je odmítají zaměstnavatelé.

Absolventům škol také velice často není přiznaná podpora v nezaměstnanosti, nepracovali-li již dříve. V současné době má totiž nárok na podporu v nezaměstnanosti uchazeč o zaměstnání, který vykonával v délce alespoň 12 měsíců v rozhodném období zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost. (Podpora v nezaměstnanosti činí v prvních třech měsících 50 % a po zbývajících dobu 45 % průměrného čistého měsíčního výdělku. Maximální výše podpory činí 2,5 násobek částky životního minima. Současná výše životního minima pro jednotlivce je 4300 Kč, maximální výše podpory v nezaměstnanosti může být tedy 10750 Kč)².

---

¹ Buchtová, B. 2002. „Psychologie nezaměstnanosti.“ Pp. 75 – 128 in Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém, ed. by B. Buchtová. Praha: Grada Publishing.

² Zákon 435/2004 Sb. o zaměstnanosti (ze dne 13. 5. 2004)
(http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/z_435_2004)

Absolventům může být však vyplácen doplatek do životního minima. Přiznání této dávky a jeho výše je však závislá na celé řadě faktorů: na tom, zda-li jedinec žije ještě se svými rodiči, na jejich příjmech, majetkových poměrech apod.

Velkým rizikem je dlouhodobá nezaměstnanost. Lidé žijící dlouhou dobu bez práce ztrácejí pracovní návyky (měli-li již nějaké), trpí psychickými problémy, projevují se u nich různé sociálně patologické jevy – zneužívání návykových látek, vyšší spotřeba léků, sklony k sebevraždě.³

Dalším z významných rizik, se kterými se nezaměstnaní musejí potýkat, je riziko ekonomické exkluze. Na významu riziko ekonomické exkluze nabylo v české společnosti po roce 1989, po pádu komunistického režimu. Do té doby chudoba sice existovala, ale díky redistribučním mechanismům byla méně vyhraněná a méně zjevná. Podíl osob pod hranicí sociálního minima se pohyboval v 60. a první polovině 70. let mezi 9-11 %, z nich větší část žila na Slovensku. Největší podíl chudých byl mezi důchodci, kteří žili v rodině bez ekonomicky aktivního člena. Druhou nejchudší skupinou byli dělníci (6,9 %), dále zaměstnanci (5,2 %). V roce 1991 vedl vysoký nárůst cen při přetrvávající nivelizaci mezd k jednorázovému zchudnutí širokých vrstev. V důsledku poklesu reálných mezd došlo k nárůstu životních nákladů. Pokles životní úrovně postihl celou příjmově málo diferenciovanou společnost.

Českou společnost dnes charakterizuje spíše chudoba společnosti než chudoba ve společnosti. Přestože dominuje stará demografická chudoba, čím dál výrazněji se projevuje i chudoba nová, tedy chudoba nezaměstnaných a osob permanentně znevýhodněných na trhu práce.

V kontextu našeho výzkumu je zajímavý rozdíl v míře objektivní a subjektivní chudoby současné české společnosti. Zatímco míra objektivní chudoby je velmi nízká, jen 2 % v letech 1990 a 1991, míra subjektivní chudoby je vysoká, i když evropský standard nijak výrazně nepřevyšuje a pohybuje se mezi 25 a 33 %.

V našem výzkumu se budeme snažit vysledovat změny v životě jedince během jeho přechodu ze statusu studenta do statusu nezaměstnaného. Hlavním cílem bude zjistit, zda se nezaměstnaný člověk cítí být svou marginalizovanou pozicí na pracovním trhu sociálně exkludovaný a zda-li v důsledku této exkluze utrpěla jeho postavení v dalších sociálních systémech.

---

³ Buchtová, B. 2002. „Psychologie nezaměstnanosti.“ Pp. 75 – 128 in Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém, ed. by B. Buchtová. Praha: Grada Publishing.

Hlavní výzkumné otázky

Vnímají se lidé pobírající sociální dávky jako vyloučení? Kým a jak?

Jak chápou sami sebe?

Změnilo se něco v jejich životě v souvislosti s jejich novou rolí?

Kde vidí příčiny svého současného postavení?

Snaží se aktivně najít zaměstnání? Jakých strategií využívají při hledání práce?

Snažili se již během svého studia dělat něco pro to, aby našli práci?

Jak naplňují svůj volný čas?

Změnily se jejich sociální sítě?

Změnily se nějak jejich vztahy v rodině?

Cítí se být chudí?

Z jakých zdrojů žijí?

Jak vychází s dávkami sociální podpory?

Vnímají svůj klientelismus vůči sociálnímu státu jako stigmatizující?

Podporují je rodiče?

Výběr komunikačních partnerů

Abychom mohly zkoumat problematiku nezaměstnaných, bude nutné vyhledat komunikační partnery, kteří se v této situaci v současnosti nacházejí.

Pozornost bude soustředěna na aktéry. Základní výzkumnou jednotkou bude nezaměstnaný absolvent (absolventka) pobírající sociální dávky v nezaměstnanosti minimálně jeden měsíc. Strategie výběru vzorku bude soustředěna na typický případ.

Velikost zkoumaného vzorku nám byla pevně zadána. Každý z naší skupiny provede rozhovor z jedním komunikačním partnerem. Celkem tedy naše skupina poskytne pět rozhovorů s různými respondenty.

Dostupnost zkoumaných subjektů

Nezaměstnaní mohou svoji situaci vnímat velmi citlivě. Očekáváme proto neochotu potenciálních komunikačních partnerů vypovídat. Vhodnou strategií by mohlo být užití gatekeepers, kteří by zprostředkovali přístup a pomohli zajistit ochotu vypovídat. Pracovníci na úřadech budou pravděpodobně omezeni zákonem na ochranu osobních údajů. Vzhledem k relativně vysokému počtu nezaměstnaných může být vhodný výběr komunikačního partnera v okruhu známých či širší rodiny. Můžeme předpokládat větší ochotu vypovídat než při kontaktování zcela neznámého člověka.

Zvolené paradigma

Zvoleným teoretickým paradigmatem je fenomenologické paradigma – ve výzkumu se budeme soustředit na fenomén sociální exkluze u nezaměstnaných absolventů.

Zvoleným metodologickým paradigmatem je grounded theory. Cílem výzkumu je porozumět tomu, jak nezaměstnaní vnímají své postavení. Zda se cítí marginalizovaní. Jaké strategie používají k hledání práce. Zda se vůbec pokoušejí svou situaci řešit nebo zcela rezignovali.

Základní výzkumná technika

Využita bude technika life story. Budeme se snažit navést komunikačního partnera, aby nám vyprávěl příhody z období jeho nezaměstnanosti. Prostřednictvím těchto příhod se budeme snažit pochopit, jak vnímá sám sebe, svou situaci, jak ho chápe jeho okolí.

Čas a místo zkoumání

Místo i čas zkoumání záleží na konkrétní domluvě s účastníky výzkumu.

Čemu bude věnována především pozornost

Pozornost bude soustředěna především na aktéry a jejich strategie zvládnání nové životní situace.

Možná triangulace

Vzhledem k tomu, že každý výzkumník provede jeden rozhovor bude možná triangulace těchto rozhovorů.

Společná interpretace dat více výzkumníky jistě povede k přesnější interpretaci materiálů.

Poznámky o průběhu rozhovoru a malý dotazník se základními demografickými daty umožní triangulaci technik.

Možná ohrožení validity

Validitu výzkumu může ohrozit zejména způsob výběru jednotek výzkumu, zejména riziko samovýběru zpovídaných osob a případná neochota přiznat své pocity, nové problémy se kterými se musí nezaměstnaný potýkat.

Absolventi budou přibližně ve stejném věku jako výzkumníci, je tu tedy možné riziko, že se budou komunikační partneři při rozhovoru stylizovat do určité pozice.

Možné etické problémy výzkumu

Téma je poměrně citlivé. Musíme dát pozor, aby jsme našeho komunikačního partnera svými dotazy nepřesvědčily o tom, že se má cítit vyloučený.

Zdroje:

Buchtová, B. 2002. „Psychologie nezaměstnanosti.“ Pp. 75 – 128 in Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém, ed. by B. Buchtová. Praha: Grada Publishing.

Zákon 435/2004 Sb. o zaměstnanosti (ze dne 13. 5. 2004)
(http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/z_435_2004)